

Parhaat filosofian yliopilasvastaukset

niin & näin-lehti sekä Filosofian ja elämäntutkimustiedon opettajat (Feto ry) palkitsivat keväään 2003 parhaina filosofian ylioppilasvastaajina Heidi Elmgrenin ja Maija Kuusiston Porin Suomalaisen yhteislyseon lukiosta sekä parhaana elämäntutkimustiedon vastaajana Anna Fältin Lapinlahden lukiosta. Parhaat onnittelut abiturienteille ja heidän opettajilleen!

Palkittujen filosofian reaali- kokelaiden esimerkki- vastauksia

IV/4: Tieteellisen tiedon luonne luonnontieteissä ja ihmistieteissä.

Sekä ihmis- että luonnontieteet ovat havaintoevidenssillä operoivia tieteitä, toisin kuin nk. formaaliset tieteet, matematiikka ja logiikka. Ihmis- ja luonnontieteissä havaintoihin ja tietoon kuitenkin suhtaudutaan eri tasoilla.

Luonnontieteissä, kuten kemiassa, fyysikassa ja biologiassa pyritään tarkkaan ja varmaan, eksaktiin tietoon. Pyritään hahmottamaan luonnonlakeja ja kausaalisuhteita eli syitä ja seurauksia. Totuutta lähestytään raja-arvona, jota saavutetaan vähitellen, muttei välttämättä koskaan aivan täysin.

Ihmistieteissä, kuten historiassa ja psykologiassa taasen pyritään ymmärtämään tutkimuskohdetta (menneitä tapahtumia, ihmistä, jne.), jolla on [?] sinällään merkitys. Sitä tutkitaan omassa viitekehyksessään, kontekstissaan – mitä esimerkik-

si teksti kertoo kirjoittajastaan ja ajastaan. Tulkinta tällä hermeneuttisella menetelmällä ei oikeastaan pääty koskaan, vaan yhden tulkinnan jälkeen sama teksti luetaan tässä tulkinnan viitekehyksessä, jolloin ehkä huomataan uusia asioita ja täytyy tehdä uusi tulkinta jne. Syntyy hermeneuttinen kehä. Absoluuttista lopullista totuutta ei varsinaisesti saavuteta.

Hermeneuttinen tulkintatapa on kuitenkin yhtä tarpeellinen kuin kausaaliselittämisen malli; ihmisen käyttäytymistä eivät ohjaa pelkästään ulkoiset ärsykkeet eivätkä luonnonlait selitä sitä. Ihmisellä on intentioita, aikomuksia, jotka aiheuttavat vaikkapa käden kurottautumisen ylälaattikkoon. Kausaalisuhteet eivät kuitenkaan riitä selittämään syytä tähän, mutta hermeneuttisella menetelmällä selviää, että kurottaja haluaa laatikosta jotakin ja toimii halunsa mukaisesti.

Kumpikin selitysmalli, luonnontieteiden kausaalinen ja ihmistieteiden nk. teleologinen (telos=päämäärä), ovat omissa tieteissään ainakin tällä hetkellä korvaamattomia. Tiedon luonne on ehkä erilainen, mutta se ei vähennä sen arvoa. (pist. 6/6)

Heidi Elmgren

IV/+6: ”Rikosoikeudellisessa ajattelussa on kuitenkin viime aikoina otettu vakavasti esille kysymys, onko rikoksen ja rangaistuksen perinteinen kytkentä aiheellista ja onko eettisesti hyväksyttävää valtion toimenpitein tahallisesti aiheuttaa kärsimystä.” (Kaarlo Helasvuo kirjassa Humanistin maailmanetiikka 1997) Millaisin perustein rangaistuksia voidaan pitää oikeutettuina? Jos rangaistuksia ei voida oikeuttaa, mitä asetettaisiin niiden tilalle?

Eri yhteiskuntasopimusteoreetikkojen mukaan yhteiskunnat oikeutetaan eri syistä. Hobbesin mukaan luonnontilassa vallitsisi kaikkien sota kaikkia vastaan ihmisten yrittäessä puolustaa olemassa oloaan, josta syystä on luotava yhteiskunta lopettamaan tämä sota. Locke taas oli sitä mieltä, että ihmisen perusoikeuksia ovat mm. vapaus, tasa-arvo ja omistusoikeus ja vaikka luonnontilassa pääsääntöisesti vallitseekin rauha, on yhteiskunta luotu takaamaan kaikille nämä oikeudet. Rousseau oli sitä mieltä, että nykyaikainen sivistys on tärvellyt ihmisen, luonnontilassa ihminen vaelteli luonnossa ja oli vapaa ja onnellinen. Paluuta entiseen ei kuitenkaan ole ja yhteiskunta on muodostettava yleis-

sen järjestyksen ylläpitämiseksi ns. yleis-tahdon mukaisesti kaikkien parhaaksi.

Edellisessä kappaleessa esittelin ehkä ”tärkeimmät” teorit, joilla on oikeutettu yhteiskunnan muodostumista. Nykyaikana valloillaan oleva käsitys yhteiskunnasta on eräänlainen yhdistelmä Locken ja Rousseauin ajatuksia. Locken yhteiskunnassa korostuu nk. negatiivinen vapaus; vapaus kaikista pakoista ja rajoituksista. Liberalistit, Locken perilliset, ovat sitä mieltä, ettei yksilön vapautta saa rajoittaa enempää kuin se on tarpeellista sen takaimiseksi, etteivät ihmiset rajoita toistensa vapauksia. Rousseau taas korosti nk. positiivista vapautta, vapautta johonkin esim. oikeutta toimia politiikassa. Rousseau yleis-tahdon tulkkeina toimivat Suomessa tavallaan hallitus ja eduskunta.

Nyt kun edellisissä kappaleissa on saatu yhteiskunta perusteltua, on aika siirtyä tarkastelemaan kysymyksen varsinaista ongelmaa: mitä tehdä, kun joku rikkoo yhteiskunnan pelisääntöjä vastaan? Kaarlo Helasvuo pohtii kirjassa Humanistin maailmanetiikka, onko rikoksen ja rangaistuksen perinteinen kytkentä aiheellista ja eettisesti hyväksyttävää. Mielestäni sopimuksen rikkomisesta pitää seurata rangaistus. Tai ennemminkin kuin rangaistuksena tekijälle, ajattelen asiaa muiden ihmisten suojelemisena ja sehän yhteiskuntasopimuksen alkuperäinen tarkoitus onkin; suojella ihmisiä toisiltaan. Ilman tätä oikeutta ja jopa velvollisuutta on yhteiskunta hyödytön. Helasvuo kysyy, onko valtion eettisesti hyväksyttävää toimenpiteillään tahallisesti aiheuttaa kärsimystä. Ei tietenkään ole, mutta valtion velvollisuus on suojella kansalaisiaan, eikä se onnistu muutoin kuin eristämällä yhteiskunnasta ne, jotka eivät käyttäydy sopimusten mukaisesti. Tämän tehdessään valtion tietenkin tulee välttää ”tarpeetonta kärsimyksen tuottamista”, joka tietysti sinällään jo herättää uuden filosofisen kysymyksen siitä, mikä kärsimys on kohtuullista ja mikä tarpeetonta. Toisaalta valtiolla ei mielestäni ole myöskään velvollisuutta ylläpitää rangaistuille enempää kuin kohtuullisia elinolosuhteita, onhan rikoksen tekeminen jokaisen oma valinta.

Jos rangaistuksia ei voitaisi oikeuttaa, olisi seurauksena anarkia. Minä haluan uskoa, että ihminen on perusluonteeltaan hyvä, mutta aina löytyy poikkeuksia. Mikäli ihmiset saisivat tehdä tahtonsa mukaan pelkäämättä minkäänlaisia seuraamuksia, olen taipuvainen uskomaan Hobbesia: ihmiset joko sotisivat kaikki toisiaan vastaan tai sitten sotisivat keskenään. Ih-

minen tarvitsee yhteiskuntaa järjestyksen säilyttämiseen ja oman turvallisuutensa vuoksi, mistä vastineena hänen täytyy luovuttaa osa päätäntävällästään, myös itseensä, yhteiskunnalle.

Aina on tietysti aiheellista keskustella siitä millaisia rangaistusten pitäisi olla. Kuidutustuomio on onneksi poistunut ainakin länsimailman laeista jo kauan sitten ja kuolemantuomiostakin käydään tiukkaa kädenvääntöä. Mielestäni kukaan ei ole niin arvokas, että voisi riistää toiselta hengen, edes jos toinen on murhaaja. Mutta kyllä sellainen ihminen, joka on muille vaarallinen, on eristettävä yhteiskunnasta. Talousrikolliset voitaisiin laittaa pakkotyöhön korvaamaan aiheuttamia vahinkoja ainakin niin paljon kuin elin-aikanaan ehtivät jne. Rangaistusten laadimisessa voitaisiin käyttää nykyistä paljon enemmän luovuutta ja mieltä niiden taroituksenmukaisuutta ja vaikutuksia, mukaan lukien esim. vankiloiden usein huono vaikutus ihmisiin.

Rangaistukset ovat monimutkainen vyyhti, mutta en myöskään pysty kuvittelemaan yhteiskuntaa ilman niitä. Oikeudet ilman velvollisuuksia ovat tyhjiä, samoin säännöt ilman niiden rikkomisesta seuraavia rangaistuksia. Valitettavasti ihminen ei ole ja tuskin koskaan tulee olemaan eettisesti kyllin kehittynyt toimiakseen oikein ilman pelkoa väärin tekemisestä seuraavista rangaistuksista.

(pist. 9/9)

Maija Kuusisto

Toinen maailmanlaajuinen filosofian päivä syksyllä

UNESCOn kansainvälinen filosofian päivä järjestetään nyt toista kertaa 20.11.2003. Suomessa päivää vietetään useiden tapahtumien merkeissä:

- Kysykää filosofilta-tapahtuma (ks. *niin & näin* 1/03)
- Esseekilpailu ja voittajien palkitseminen
- Immanuel Kant-biljarditurnaus Helsingissä
- 21.-22.11. filosofian opetuksen symposio Tallinnassa

Tarkemmat tiedot osoitteessa:
www.unescokoulu.fi